

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-3-79-20>

УДК 37.01

Білицька В.М.

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»**РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАМКИ КВАЛІФІКАЦІЙ У СИСТЕМІ ОСВІТИ НІМЕЧЧИНИ**

Анотація. У статті розглянуто необхідність та функціональність прийнятої національної рамки кваліфікацій Німеччини, з огляду на відсутність уніфікованості німецької системи освіти та задля стабільного економічного росту країни. Її розробка і впровадження у контексті інтеграційних процесів країн європейського простору зумовлені насамперед відсутністю єдиних підходів до опису національних кваліфікацій країн-учасниць ЄС, що в свою чергу стримує переміщення трудових ресурсів на регіональних і міжнародних ринках праці і зумовлює брак достатньої кількості потрібних кваліфікованих працівників і, таким чином, сповільнює економічний розвиток європейських держав. Стаття розглядає підходи до визначення поняття “компетентність” та характеризує наведені у рамці професійні та індивідуальні компетентності, що співвідносяться з кваліфікаціями та забезпечують їх систематизацію у сегменті загальної, вищої та професійної освіти. Національна рамка кваліфікацій Німеччини створена на ідеї навчання продовж життя та містить 8 рівнів, дескриптори яких формують компетентності. Детальний опис дескрипторів кожного з рівнів дозволяє отримати чітке уявлення про знання, уміння та інші характеристики, якими необхідно володіти після завершення процесу навчання. Важливим у цьому аспекті є те, що кваліфікаційні рівні формують освітню траєкторію фахівця і побудовані за принципом ступеневості освіти, оскільки кожен із наступних вищих рівнів сформований на основі попереднього нижчого рівня. У статті у першу чергу наголошується на основному підході авторів національної рамки кваліфікацій Німеччини до її написання та з огляду на навчання впродовж життя у реаліях німецького освітнього простору, а саме на тому, що ранжування і присвоєння кваліфікацій на основі рамкових вимог до них дозволить в повній мірі реалізувати принцип: «Неважливо, де ти вчився, важливо, що ти вмєєш». У контексті європейського поступу України в цілому та реформування освітньої галузі зокрема, є важливим осмислення процесу впровадження національної рамки кваліфікацій у Німеччині з метою підвищення рівня прозорості освіти України, активізації мобільності студентів і викладачів, створення для суб'єктів освіти широких можливостей професійної самореалізації. Окрім того, досвід Німеччини – яскравий приклад того, коли створення національної рамки кваліфікацій дає потужний поштовх до модернізації системи освіти і активізації взаємодії сфери освіти та ринку праці.

Ключові слова: національна рамка кваліфікацій Німеччини, кваліфікація фахівця, рамкові вимоги до присвоєння кваліфікацій, німецькі кваліфікаційні рівні, навчання впродовж життя, освітній процес у закладах вищої освіти Німеччини.

Bilytska Viktoriya

National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”**THE ROLE OF THE NATIONAL QUALIFICATIONS FRAMEWORK
IN THE GERMAN EDUCATION SYSTEM**

Summary. The article considers the necessity and functionality of the German national qualifications framework adoption, given the lack of unification of the German educational system and for the stable economic growth of the country. Its development and implementation in the context of the integration processes of the European space countries are due first of all, to the lack of common approaches in the description of the national qualifications of the EU member states, which in its turn, impedes the transfer of labour resources in the regional and international labour markets, and causes a lack of sufficient and necessary skills. Thus, it slows down the economic development of European states. The article examines the approaches to defining the concept of “competence” and characterizes professional and individual competencies, within the framework, that relate to qualifications and ensure their systematization in the segment of general, higher and vocational education. The German National Qualifications Framework is based on the idea of lifelong learning and contains eight levels which descriptors shape competencies. A detailed description of the descriptors of each level gives you a clear idea of the knowledge, skills and other characteristics that you need to have after completing the training process. The important thing in this aspect is that the qualification levels form the educational trajectory of the specialist and are constructed on the principle of the degree of education since each of the following higher levels are formed based on the previous lower level. The article emphasizes the main approach of the German national qualifications framework authors to its creation and because of the lifelong learning in the realities of the German educational space, namely ranking and assigning qualifications based on the framework requirements which will allow implementing the principle: "It does not matter where you have studied it is important what you know." In the context of the European progress of Ukraine as a whole and the reform of the educational sector, in particular, it is important to understand the process of the German national qualifications framework implementation to increase the level of transparency of Ukrainian education. To activate the mobility of students and teachers and create many opportunities for professional self-realisation of people connected to the sphere of education. In addition, the experience of Germany is a prime example of how the creation of the national qualifications framework gives a powerful impetus to the modernization of the educational system and the intensification of the interaction between education and the labour market.

Keywords: the German national qualifications framework, specialist qualification, framework requirements for qualification, German qualification levels, lifelong learning, educational process in German educational institutes.

Постановка проблеми. Більшість країн світу провадять процес розробки та впровадження національних рамок кваліфікацій, оскільки відсутність єдиних підходів до опису кваліфікацій фахівців та необхідність їх підтвердження, зважаючи на їх відмінності на світовому, європейському та навіть національному рівнях, сповільнює переміщення трудових ресурсів на регіональних і міжнародних ринках праці. З огляду на це у сфері освіти ЄС активно здійснюються інтеграційні процеси, спрямовані на формування загальноєвропейського освітнього простору: Копенгагенський процес у професійній освіті довузівського рівня і Болонський процес у вищій освіті. Разом з тим кожна з країн-учасниць вказаних процесів прагне до збереження власних традицій освіти [1; 2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Рамка кваліфікацій Німеччини (DQR) [5] охоплює усі кваліфікації німецької системи освіти в контексті навчання протягом усього життя. У процесі розробки DQR враховувалися загальнонаціональні особливості освіти в країні та можливості зіставлення внутрішньодержавних кваліфікацій із зовнішніми, прийнятими ЄС. Мета DQR – підвищення рівня прозорості завдяки опису кваліфікацій на основі результатів навчання та активізація мобільності студентів і викладачів як у самій Німеччині, так і за її межами з метою надання суб'єктам освіти оптимальних можливостей професійної самореалізації. Окрім того, люди, які втратили роботу або не мають формальних кваліфікацій, завдяки національній рамці зможуть зорієнтуватися щодо можливостей навчання, підвищення власної кваліфікації або ж перекаваліфікації. Процес прийняття DQR у Німеччині був тривалим. У жовтні 2006 р. Федеральне міністерство освіти й наукових досліджень і Постійна конференція міністрів культури федеральних земель прийняли рішення про спільну розробку національної рамки кваліфікацій з метою навчання протягом усього життя. Поштовхом для прийняття цього рішення стала Рекомендація Європейського Парламенту і Ради Європи про затвердження Європейської рамки кваліфікацій (ЄРК) 23 квітня 2008 р. У ЄРК наголошується, що загальна референціальна рамка повинна стати своєрідним «провідником» між кваліфікаціями різних національних систем освіти. При цьому кожен рівень кваліфікацій може і повинен досягатися різними шляхами – освітніми траєкторіями. Таким чином, прийняття ЄРК сприяло розширенню можливостей працевлаштування, мобільності та адаптації на ринку праці різних категорій громадян [3].

У Німеччині для формування DQR була створена «Координаційна група федеральних земель з розробки національної рамки кваліфікацій Німеччини», у яку увійшли представники системи загального, вищої та професійної освіти, партнери соціальної сфери та експертного середовища. До розробки було залучено також галузевих міністрів з федерального уряду і урядів федеральних земель. У лютому 2009 р. «Робочою групою з розробки рамки кваліфікацій Німеччини» для широкого обговорення був представлений проект, що містить пояснювальну записку, структуру рамки

й глосарій. Апробація проекту відбулася у травні 2009 р., за її результатами рамка була доопрацьована. За допомогою DQR, остаточно затвердженої у 2011 р., вперше була здійснена систематизація та класифікація усього різноманіття кваліфікацій, що діють і присуджуються у різних сегментах системи освіти Німеччини.

Метою статті стало осмислення ролі впровадження національної рамки кваліфікацій у Німеччині, узагальнення досвіду її розробки, аналіз структури, ключових понять, рівнів та їх дескрипторів.

Виклад основного матеріалу.

Німецька система освіти

Питання освіти в Німеччині входить у компетенцію земель, тому у кожній із них діє свій закон про освіту, складений на основі «рамкового» федерального закону [4]. З цієї причини умови та програми навчання в різних землях можуть відрізнятися. Спеціальний орган – Постійна конференція міністрів культури-земель відповідає за координацію освітньої політики та якість освіти.

Німецька система освіти складається з чотирьох ступенів, при чому Дошкільний сектор досі не входить до її складу, хоча деякі федеральні землі вже внесли зміни до відповідних законів [6].

Першим ступенем освіти є початкова школа, яка охоплює 1-4-й класи (1-6-й – в Берліні й Бранденбурзі). Другий ступінь (Sekundarstufe I) є першим рівнем середньої освіти. Середні школи в Німеччині поділяються на кілька типів: гімназія, реальна школа, основна школа, професійна школа, об'єднана школа.

Наступний щабель (Sekundarstufe II) – другий рівень середньої освіти – це старші класи школи. Програма навчання у таких школах не є уніфікована. Тут реалізуються як загальноосвітні програми, так і програми професійної освіти, що включають програми дуального професійного навчання. Всього є дев'ять типів програм, що реалізують різні цілі й завдання. Одні школи спеціалізуються на класичних заняттях (включають латини та/чи грецьку мову), філології чи артистичному напрямку. У школах такого типу вивчають, як правило, дві, а то й три іноземні мови. Наразі учні можуть вибирати спеціалізацію: іноземні мови, артистичний напрям, суспільні науки, гуманітарні, природничі чи математичні науки). Реформування німецької системи шкіл спрямоване на формування освітнього простору, який за своїми параметрами в цілому корелює не лише з новими моделями обов'язкової освіти інших країн-членів Європейського Союзу, але й демонструють варіабельність і динамічність освітньої системи.

Вищою освітою Німеччини опікуються як федеральний уряд, так і уряди земель. Щабель вищої школи ФРН представлений приблизно чотирма сотнями вищих освітніх закладів, основним завданням яких є створення широких можливостей для наукової діяльності, фундаментальних і прикладних досліджень та передача нових знань і умінь. Вища освіта ФРН має чітку бінарну структуру та складається з університетів (класичних, технічних, загальноосвітніх), в яких реалізується велика кількість програм різних сфер, та спеціалізованих закладів університетського рівня. До цієї категорії відносять вищі школи:

– з підготовки вчителів, теологів, лікарів тощо (група А);

– зі спеціалізованою фаховою підготовкою та з двома обов'язковими практичними семестрами для забезпечення тісного зв'язку між теорією і практикою (група В);

– за напрямком мистецтв та музики (група С).

В університетах студенти займаються суто науковою діяльністю – фундаментальними й прикладними дослідженнями. У випадку успішного завершення певних навчальних рівнів студентам присвоюються дипломи зі ступенем бакалавра, магістра чи доктора наук, звання доцента чи професора, а також може бути виданий сертифікат, який дає право викладати в навчальному закладі.

З огляду на різноманіття, розгалуженість і складність, відсутність уніфікованості німецької системи освіти створення національної рамки кваліфікацій Німеччини було вкрай необхідним.

Структура національної рамки кваліфікацій Німеччини (DQR)

DQR [5] охоплює вісім рівнів, дескриптори яких описують як професійні, так і особистісні компетентності, що забезпечують систематизацію кваліфікацій загальної, вищої та професійної освіти. Компетентності в залежності від їх складності, співвідносяться з рівнями кваліфікацій, що присвоюються на підставі формальних результатів навчання. У процесі оцінювання та валідації (визнання) компетентні установи встановлюють, наскільки індивідуальні результати відповідають стандартам. Компетентності є центральним поняттям у DQR і визначаються як здатність і готовність людини використовувати весь комплекс власних знань і вмінь – особистісних, соціальних і методичних, а також поводити себе відповідально як і представник соціуму, так і як особистість. У рамці розрізняють дві категорії компетентностей: професійна компетентність, яку розділено на знання та навички, та особиста компетентність, яка складається із соціальної компетентності та автономії («чотирикутна структура»). Таким чином компетентності виступають комплексною поведінковою характеристикою, яка свідчить про те, що саме особа знає, розуміє і в змозі робити після завершення процесу навчання.

Компетентності кожного з восьми рівнів DQR представлені набором дескрипторів. Дескриптор – це загальне, не пов'язане з конкретними видами і формами навчання, твердження про знання, уміння та інші характеристики, якими необхідно володіти після завершення процесу навчання. Як і зазначалося вище, у дескрипторах Національної рамки кваліфікацій Німеччини розрізняють дві категорії компетентностей – професійну і особистісну. Перша категорія охоплює знання, вміння (здатність) і готовність вирішувати поточні й нестандартні робочі завдання і проблеми, методично супроводжувати й оцінювати результат діяльності. Друга категорія включає соціальні компетентності та автономність. В цілому обидві категорії компетентностей вимірюють здатність і готовність до самостійної й відповідальної організації власного життя в соціальному, культурному та професійному контекстах.

Складники професійної компетентності характеризують через:

– якість знань – їх обсяг, глибину та широту;

– інструментальні вміння – готовність застосовувати на практиці ідеї, теорії, методи, технології, обладнання;

– системні вміння – здатність до генерування нового знання;

– експертні вміння – здатність зіставляти освітній або робочий процеси та їх результати з відповідними (еталонними) критеріями й формулювати їм оцінку.

Зазначені складники професійної компетентності у своїй сукупності дозволяють певною мірою адекватно оцінювати ситуацію й, виходячи з цього, здійснювати відповідну діяльність, вирішувати різні, в тому числі нетипові, складні проблеми.

Соціальна компетентність виступає показником лідерських якостей та вміння працювати в команді, демонструє рівень активності й якості комунікації. Іншими словами здатність і готовність цілеспрямовано працювати з іншими людьми, враховувати їх інтереси, соціальний стан, розумно й відповідально взаємодіяти, формуючи робочий і життєвий простір. Аспект автономії розкривається через поняття незалежності, відповідальності, рефлексії та здатності до навчання та охоплює вміння (здатності) і прагнення самостійно приймати рішення та діяти в різних ситуаціях.

Дескриптори рівнів Національної рамки кваліфікацій Німеччини побудовані за принципом «поглинання»: кожен наступний, більш високий рівень кваліфікації автоматично охоплює (поглинає) всі характеристики попереднього, нижчого рівня.

Опис рівнів німецької національної рамки кваліфікацій

1-й рівень DQR передбачає наявність компетентностей для виконання простих завдань у керованій, стабільній і структурованій сфері навчання, професійній діяльності або ж виконання завдань під контролем.

2-й рівень DQR охоплює компетентності для виконання основних вимог відповідного рівня у керованій, стабільній і структурованій сфері навчання, професійній діяльності або ж виконання завдань під контролем.

3-й рівень DQR включає компетентності для самостійного виконання професійних вимог в частково керованій відкритій і структурованій сфері навчання або професійній діяльності.

4-й рівень представлений компетентностями для самостійного планування і виконання професійних завдань у динамічній, змінюваній сфері навчання і / або професійній діяльності.

На 5-му рівні DQR до попередніх знань, умінь і навичок додаються компетентності для самостійного планування та вирішення комплексних професійних завдань у спеціалізованій динамічній сфері навчання або професійній діяльності.

6-й рівень DQR передбачає володіння компетентностями, необхідними для планування, вирішення й оцінки комплексних професійних завдань і проблем, а також для самостійного/автономного управління процесами в окремих сферах наукової та/ або професійної діяльності. Структурі такої діяльності характерні складні й часті зміни.

7-й рівень вимагає компетентностей для розробки нових комплексних завдань і проблем, автономного / самостійного управління процесами в науковій сфері та / або в стратегічно орієнтованій галузі професійної діяльності з частими і непередбачуваними змінами.

На вищому (8-м) рівні DQR необхідні компетенції для формування дослідницьких знань в науковій сфері та / або для розробки інноваційних рішень і методів в професійній діяльності.

Висновки. Наведені вище дескриптори DQR показують, що в ній враховані завдання навчання протягом усього життя; приріст різ-

номаніття траєкторій і результатів навчання; можливість доступу до вищої освіти для випускників дуальної системи та тих громадян, які спочатку обрали для себе неакадемічний вид освіти; ієрархія компетентностей з точки зору результатів навчання, які є значущими для соціальних партнерів.

Досвід Німеччини – яскравий приклад того, коли роль національної рамки кваліфікацій не обмежується її формальним твердженням, а є потужним засобом модернізації всієї системи освіти й найважливішим фактором посилення взаємодії суб'єктів сфери освіти та ринку праці.

Список літератури:

1. Зяблюк Р.Т. Национальные традиции в общеевропейском образовательном пространстве. *Знание. Понимание. Умение*. 1. 2008. С. 57–63.
2. Сисоева С., Кристопчук Т. Освітні системи країн Європейського союзу: загальна характеристика. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Рівне, 2012. URL: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/9019/1/Sysoieva%20Osvitni%20s.pdf>
3. Формирование общеевропейского пространства высшего образования. Коммюнике Конференции министров высшего образования. 2003. URL: <https://www.bsu.by/Cache/Page/172293.pdf>
4. Bildungssystem in Deutschland. URL: <https://www.profiling-institut.de/bildungssystem-in-deutschland/>
5. Deutscher Qualifikationsrahmen für lebenslanges Lernen verabschiedet vom Arbeitskreis Deutscher Qualifikationsrahmen (AK DQR). 2013. URL: https://www.dqr.de/media/content/DQR_Handbuch_01_08_2013.pdf
6. German System of Education. URL: <https://www.expatrio.com/studying-germany/german-education-system>

References:

1. Zyablyuk, R.T. (2008). Natsional'nye traditsii v obshheevropejskom obrazovatel'nom prostranstve [National traditions in the pan-European educational space]. *Znanie. Ponimanie. Umenie*, no. 1, pp. 57–63. (in Russian)
2. Sysoieva, S., & Krystopshuk, T. (2012). *Osvitni systemy krain Yevropeiskoho soiuzu: zahalna kharakterystyka* [Educational systems of the European Union countries: a general characteristic]. *Navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchychkh navchalnykh zakladiv*. Rivne. URL: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/9019/1/Sysoieva%20Osvitni%20s.pdf> (in Ukrainian)
3. Formirovanie obshheevropejskogo prostranstva vysshego obrazovaniya. Kommyunike Konferentsii ministrov vysshego obrazovaniya (2003). URL: <https://www.bsu.by/Cache/Page/172293.pdf> (in Russian)
4. Bildungssystem in Deutschland. URL: <https://www.profiling-institut.de/bildungssystem-in-deutschland/>
5. Deutscher Qualifikationsrahmen für lebenslanges Lernen verabschiedet vom Arbeitskreis Deutscher Qualifikationsrahmen (AK DQR) (2013). URL: https://www.dqr.de/media/content/DQR_Handbuch_01_08_2013.pdf
6. German System of Education. URL: <https://www.expatrio.com/studying-germany/german-education-system>